

PÁKOZDY FERENC HÁBORÚJA

Vásárhelyi

Pákozdy Ferenc második verskötetete a „*Förgetegben*” 1943 őszén jelent meg Takács Ferenc szociáldemokrata politikai támogatásával, címlapján barátja, a fiatal Kohán György rajzával. A könyvet néhány héttel megjelenése után a királyi ügyészség betiltotta, az ösz-

szes föllelhető példányt elkobozni rendelte. 1946-ban ugyanennek a Pákozdy Ferencnek ugyanezt a verskötetét ismét betiltották, ezúttal a koalíciós, népi demokratikus kormány. A kötet fölkerült a „Fasiszta, szovjetellenes, antidemokratikus sajtótermékek” harmadik számú jegyzékére. A fent említett jegyzéknek a vásárhelyi könyvtárban lévő példányában a Pákozdy-kötet címét lehúzták, s melléírták: „Nem fontos.” Nyilván a könyvtárigazgatóbarát, Galyasi Miklós rendeletére, aki a sajtóban is kiállt barátja mellett. Az *Alföldi Újság* 1946. május 9-i számának első oldalán ezt írta: „Nem szolgáltatathatom be, sem a magam, sem a város könyvtárából, mert a fasiszta rendszer régen elkobozta”. [A költő *Förgetegben* című kötete megtalálható a Hódmezővásárhelyi Németh László Könyvtár helyismereti gyűjteményében. Forrásként használtam ezenkívül saját Pákozdy bibliográfiámat (Debrecen, 2006.), valamint debreceni barátai, Juhász Béla és Kiss Tamás néhány elemző megállapítását.]

A Hódmezővásárhelyen, majd Debrecenben élő költő, újságíró, műfordító, könyvtáros, (1904-1970) különös, magános, öntörvényű alkotó volt. Bár első kötetét a *Nyugat* is ismerteti (*A Tisza sirálya*, 1927.), hatása, ismertsége mindvégig szűk körű, lokális, Vásárhelyre és Debrecenre korlátozódik. Két olyan szellemóriás, mint József Attila és Németh László pártoló, értékelő figyelmével dicsekedhetett, mégsem tudta igazán megvalósítani önmagát. Németh László így jellemezte egyik első vásárhelyi barátját: „... *Shakespeare szonettjeinek fordítója, sakkbajnok, matematikus, a latin érettségi puskák készítője, aki a harci időkben, mint alorvos segédkezett a kórházban – abszolválta jogász –, aki vásárhelyi tartózkodásom alatt egy év alatt kitűnően tette le az összes jogi szigorlatát. Költőnek sem volt rossz, a shakespearei szójátékkultuszt elegyítette a vogul medveénekek sámándob-ritmusával, ami elég különös elegy, egy-egy versszakát azonban Vajda is vállalhatta volna.*”

Pákozdy rendelkezett a nagy költői teher-ség számos tényezőjével, elsősorban kivételes nyelvi erővel, mégsem jutott igazi elismertséghez. Teljesítménye nem állt arányban tehetségével. Jogász, élvonalbeli versenyszakkozó, öt nyelven beszélő, elsőrangú műfordító. Szép talentumát talán túl sokfelé osztotta. Lehet, kevesebb több lett volna!? Szerepre vágyott, saját méretéhez méltóra. Ezt nem kapta meg, nem volt hozzá elegendő kitarása, fegyelme,

belső biztonsága. Rossz adminisztrátora volt tehetségének, távol élt a tülekedéstől, kezdetől arra várt, hogy az ő belső, játékos hangjára fölfigyeljenek. A nagy fellobbanások embere, csak ritka, szerencsés periódusaiban termékeny. Életműve rendkívül egyenetlen, a külvilág legkisebb bántására bezárkózással válaszol, a rövid, intenzív alkotói periódusokat hosszú hallgatás követte. Önemésztő moralista. Tépelődései, vívódásai táplálták, de meg is osztották alkotókedvét. Túlérzékeny lélek, aki védtelen nemcsak a világgal, de saját sérülékeny idegrendszerével szemben is. Még negyven éves sincs, amikor 1940-ben végletes reménytelenség bukik ki belőle:

„Mikor megjósoltam, hogy nincs út és cél sincs, bor, nő, gyerek, haza, ember mind csak félkincs, semminek valami, valaminek semmi, s nem kérdés a kérdés: lenni, vagy nem lenni.”

Nemcsak földi hatalmakkal, önmagával is hadban állt. „*Ennyivel ilyen kevéssé ki vitte még*” – tette föl a hagyomány szerint a költői kérdést utolsó kötete, az *Esthajnal* bemutatóján. Ingadozó önértékelése arra ragadtatja olykor, hogy úgy érzi, a tömegek, a hétköznapi emberek fölé emelkedhet, fölruhghatja a szabályokat, törvényeket. Alighanem ez, a tulajdonképpen védekező mentalitás az alapja, magyarázata költészetében, legalábbis a „*Förgetegben*” föllelhető egyfajta kétarcúságának, 71. számú opusa még egyértelműen a lelket is író háború ellen szól:

„Ideje múlt mesének, dálnak, révületnek. Riadalomnak, réműletnek, romlásnak jött ideje.”

Arra, hogy mindkét rendszer ellenfelének tudhatta, vagy érezhette, a háborús, de a népi demokratikus kormány is „joggal” tiltotta be verseit, arra is találni példákat kötetében. Nagy cikket írt például az antiszemitizmus ellen, ugyanakkor ő sem tudta teljesen kivonni magát a társadalom jelentős részét előntő, felülről vezényelt zsidóellenes közhangulat alól, több versében fölbukkan egyfajta homályos, távolságtartó antipátia:

„Rossz éjszakám volt. Üldözött, ütött-vert két héber, egy vén s egy ifjú zsidó, a vén, a gazdag, kincsel és gyönyörrel, talmuddal, tincsel a törvénytudó.” (87.)

[...]

A gépkocsi zsidóé.

A vezető zsidó.

[...]

Megyünk a kocsira,

egy görbe orr után,

akár a riadt birka,

hanyatt-homlok bután.” (75/2. sz.)

Visszaküldte katonai behívó parancsát (1941. április 7.), ugyanakkor illúziókat táplál, elismerő, hódoló szavakkal szól egy 1942-es versében az akkor kinevezett új miniszterelnökről, Kállay Miklósról:

„Előttünk az ország első szolgálója, kormányunk feje, egy ősi törzs, az országoszerző Sömjén-nemzettség sasszeme nagy elődök jeles utóda, vitéz apák vezérfia.” (75/1. sz.)

Az is elképzelhető, hogy az 1943-as betiltás okai között istentagadás, vallásgyalázás is szerepel. Föltételezhető ez az 1946-os indexre tételnél is, elsősorban a 92. számú 1942-es verse miatt.

„Az Isten

[...]

Öregszik,

keze reszket, lába lassú,

de néha-néha még bolond,

melegdől, vért ont, könnyet ont.

Dübe búcsú, kedve bosszú.

Amíg él

nem lesz tőle maradásunk.”

110. számú verse is súrolja a határt:

„Tebenned bizom mindhalálig, nem magamban, nem az Istenben.”

Az 1946-os betiltás nem rendítette meg, bárki adminisztrációs tévedésnek tudhatta be, hisz egyetlen verse sem volt fasiszta, még kevésbé szovjetellenes. Abban, hogy azonnal tiltotta magát az incidensen, nagy segítségére volt Vásárhely akkori, hihetetlen szellemi fölpezsdülése. Ez csodálatra készítette Németh Lászlót is, aki így emlékezett erre az időre: „*Vásárhelyre érkezésem heteiben a Mathiasz panzió-t fogalmaztam újra, a következő évben [1946.] az egymással versengő két helyi folyóirat (akkora volt ott a szellemi égés!) két régi témám íratva át és meg: a Puszták Népeinek a Pusztuló magyarok című vigjátékot adtam oda; a Dél-szigetnek az Erzsébet-nap-ot...*” (Németh László: *Negyven év. Pályatörténet*. Bp. 1969. 35. p.) Pákozdy elemében érezhette magát, befejezte jogi tanulmányait, közszolgálatba lépett. Mindhárom helyi lap közölte írásait, 1946-tól két év alatt többek közt tíz verset, három tárcát adott közre, lefordította *A vihart*-t a Nemzeti Színház számára. Mindemellett 1947-ben Délmagyarország sakkbajnoka. Reménye, hogy ésszerűbb, emberibb világ következik, sajnos nem tartott soká, 1948-tól 1953-ig már semmi nem jelent meg tőle. A személyi kultusz eláradása idején, 1950-ben úgynevezett „végelbánás”-sal állásától is megfosztották.

Háborújában új szakasz kezdődött, 1952-től Debrecen fogadta be, itt kellett beilleszkednie a súlyos ötvenes években. Könyvtári állásának, munkájának is köszönhetően, e nyugalmasabb években, a baráti légkörben ritka, termékeny periódusa következett. Az *Alföld* és a megyei napilap nemcsak verseit hozta, kiteljesedett műfordítói munkássága is. 1968-ban megjelent új kötete, az *Esthajnal*.

Háborúja békekötéssel ért véget, nem sokára ezután örök békeséggel. Poszthumusz, kiadásra kész, válogatott kötete azonban kiadói huzavona miatt mindmáig nem jelenített meg.

Ez vajon a harmadik betiltás?

Köszegfalvi Ferenc

Vásárhelyi LÁTÓHATÁR